

ЕЛЕГАНТНА ПОЛАГАЊА СРЂАНА ОРСИЋА

Срђан Орсић, *Прикази и њриказе*, СКД „Просвјета” Загреб – Пододбор Даљ, Даљ 2024

Прикази и њриказе представља књигу од тридесет критичких текстова Срђана Орсића. Иако је аутоиронично прецртао своје име и презиме на насловној страни, вероватно, како и сáм наговештава у Предговору, због сличног поднаслова књиге академика Миливоја Ненина *Сви моји банајски њисци: њриказе и њрикази*, аутор је, чини се, дао сасвим адекватан наслов књизи. Већина прилога, наиме, штампана је у реномираним часописима као што су *Летњојис Мајице срјске*, *Зборник Мајице срјске за књижевност и језик*, *Књижевна историја*, *Досијејев врџи* и *Трај*, али је извeстан број текстова објављен на интернету, у електронском часопису *Међуџим* и на порталу *Мој Негељник*. Можда су отуда они који су били објављени онлајн симболички именовани *њриказама*, јер прилози часописа *Међуџим*, примера ради, нису више доступни, па ван оквира ове књиге заиста функционишу као утваре. Уз то, Срђан Орсић је приказивао и филмове *Парада* Срђана Драгојевића, *Клиј* Маје Милош, *Устјаничку улицу* Мирослава Терзића, *Шешир њрофесора Косије Вујића* Здравка Шотре и пројекат *Државни њосао* Димитрија Бањца, Николе Шкорића и Дејана Ћирјаковића, па би се, иако није теоријски елабориран, термин *њриказа* могао односити на текстове који се тичу поменутих филмова и занимљивих књига о кошарци и фудбалу, *Кошарка њо је Парџизан* Слободана Владушића и *Чилеанци: Прича о најџаленџованијој џенерацији у историји фудбала* Граде Бранковића.

Пред читаоцима се, дакле, налазе *њрикази* прозних, песничких, научних и преведених публикација, који су написани конвенционалним научним стилем, али и врло лични, занимљиви, духовити, искрени текстови о популарној литератури или феноменима српске културне сцене, који су својеврсне *њриказе*. То, разуме се, не значи да је аутор сувопаран у приказима научне литературе, као и да његово критичко перо није заострено. Међутим, треба рећи да Срђан Орсић потенцијалне замерке исказује пристојно и на духовит начин, с покушајем да разуме и аргументује ставове. Његови текстови, стога, подсећају на „елегантна полагања Дејана Бодирогe, која су вреднована са иста два поена, колико је донело и свако силовито закуцавање било којег Афроамериканца на стероидима, опседнутог личном статистиком и спектаклом”. Ради се, дакле, о ненаметљивом чојственом поентирању, које нема за циљ да понизи противника, тј. саму књигу или филм о којем пише, већ да уради свој посао критичара, укаже на различите аспекте, квалитете и евентуалне пропусте. У том смислу аутор негује спортски дух у критици, а свако његово *џолајање* резултат је припреме кроз коју је прошао, што се

огледа у самом његовом приступу истраживању и концепцији писања. Најпре, Орсић профилише аутора књиге и указује на контекст његовог дотадашњег опуса и рада, али и шире – духа времена и околности које су важне за сâм настанак дела.

Он стрпљиво и објективно коментарише сваки сегмент збирке поезије, романа, монографије или зборника радова, са посебним приступом страним ауторима. Примера ради, пишући о „светском бестселеру” *Тејшоважер из Аушвица* Хедер Морис, посегао је за рецепцијом романа и на другим језицима, па је тако указао на чињеницу да је „некомпетентност ауторке довела до тога да чак и сам пољски Државни музеј Аушвиц-Биркенау, у свом званичном гласилу *Memoria* (број 14, 11/ 2018), објави текст” у којем се подузима „фактографска верификација”, јер је ауторка, по свему судећи непромишљено, изјавила да је у њеном делу „95% наведених чињеница проверена историјска стварност”.

С обзиром на то да је Срђан Орсић био лектор српског језика на Шљонском универзитету у Катовицама, његово пољско искуство дало је тихи али драгоцен допринос критичком читању и романа, али и научно релевантне и за српску културу важне литературе, као што је приказ књиге Томаша Евертовског, публиковане на енглеском језику, у којој је истраживач фокусиран на слике Кине у пољским и српским путописима (1720–1949), чиме је описан лук „целокупне историје кинеског Средњег краљевства, периода у којем је, од 17. до почетка 20. века, великом државом владала манџурска династија”. Усредсређен на српске путописце, штавише и сведочанство Јована Миланковића, пореклом од „Миланковића из Даља у Славонији”, одакле је и он родом, Срђан Орсић дискретно скреће пажњу српској јавности на прегалаштво, које би ваљало учинити доступним и нашим читаоцима.

Ауторов сензибилитет несумњиво је књижевноисторијски, али му духовитост, иронија и профињене аналитичке опсервације, које су у темељима текстова, дају питорескну црту и лепу пријемчивост. Приказане су две обимне и капиталне монографије, *Српска култура у XVIII и XIX веку* Петра Пијановића и *Аџон и меланхолија: Живот и дело Милоша Црњанског* Горане Раичевић, које представљају синтезе и резултате дугогодишњих и континуираних истраживања и опсервација. На том трагу су и прикази монографија Радослава Ераковића, чак два различита а комплементарна погледа на *Књигу о Јакову уз Дневник чишћалачких искушења, Пишања српске књижевности XVIII и XIX века* Тихомира Остојића, коју је приредила Милица Ћуковић, те два зборника радова, *Асијектације идентитета и њихово обликовање у српској књижевности* и *Век просветитељства у српској култури*. Уз осврт на „Нови Сад, Земљи рај – Digitally Remastered”, настао поводом Новог Сада као Европске престонице културе 2021, и приказ књиге *Естетика и етика књижевне речи: мисао Николаја Тимченка о српској књижевности двадесетог века* Драгане

„Просвјета” Загреб, Културног и научног центра „Милутин Миланковић” из Даља, или као заједнички издавачки подухват, чиме је ретким континуитетом учинио видљивијим и рад ових институција, али и свој шеснаестогодишњи рад на књижевном пољу.

Др Јелена Ђ. МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за српску књижевност

jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs

ЈАТОМИЦЕ, НОТЕ ПОД КРИЛОМ ПТИЦЕ

Небојша Лапчевић, *Сејач*, Агора, Нови Сад 2024

Небојша Лапчевић припада генерацији савремених писаца који настоје да споје традицију и модерност, усмену културу и филозофски дискурс, при чему његово стваралаштво открива изразиту осетљивост према метафизичком и симболичком слоју постојања. У прозним фрагментима, поетским микросценама и лирским унутрашњим монолозима, његови јунаци најчешће стоје на граници између живота и смрти, стварности и сна, говора и ћутања.

Роман *Сејач* представља сложено и интертекстуално дело у чијем се наративу преплићу поетски, филозофски и метауметнички слојеви. У структуралном смислу, роман је организован у двадесет четири поглавља и у више испреплетених приповедних токова. Они се тематски фокусирају на уметност, стваралаштво, љубав, мит, легенду, као и на егзистенцијалне и цивилизацијске кризе савременог човека.

Централна радња покреће се у моменту када на адресу композитора Адама Дединца стиже писмо са тапијом из 1833. године. У Адамовим рукама је и непознати либрето као извор уметничке инспирације, али и опсесије. Либрето анонимног аутора из XIX века постаје кључна тачка симболичког и креативног промишљања у роману, јер се кроз њега реконструише митска фигура Сејача – симбола уметничког зачетништва, трансцендентног стваралаштва и егзистенцијалне слободе. Уметничка потрага дубоко је прожета интимним и етичким конфликтом главног јунака. Адам се суочава са немоћи пред болешћу супруге Евгеније, што му намеће моралну дилему између личне одговорности и стваралачке посвећености. Криза главног јунака представља алегорију позиције уметника у савременом друштву, разапетог између приватне патње и потребе за уметничким изражавањем.